

13. Охрана прав личности советским законодательством / Малеин Н.С.; Отв. ред.: Масляев А.И. – М.: Наука, 1985. – 166 с.
14. Темченко В. Особливості юридичного змісту термінів «захист» та «охорона» в механізмі забезпечення прав людини / В. Темченко // Вісник Академії управління МВС. – 2007. – №2-3. – С. 58-65.
15. Копейчиков В.В. Роль функции советского государства в создании благоприятных условий для реализации прав граждан в условиях развитого социализма. – М.: Юрид. лит., 1983. – 251 с.
16. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
17. Вавженчук С.Я. Співвідношення понять «захист» та «охорона» трудових прав в чинному законодавстві / С.Я. Вавженчук // Форум права. – 2010. – №1. – С. 45-49.
18. Плеханов В. Д. О содержании категорий «общественные отношения», «общество», «личность» и их взаимосвязи // Перестройка общественных отношений и личность. – С.-Пб., 1998. – С. 6-7.
19. Державне управління в Україні (навчальний посібник). / За заг. ред. д.ю.н., професора Авер'янова В.Б. – К., 1999. – 266 с.
20. Миндагулов А. Х. Научные основы управления в сфере профилактики преступлений: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08 / Миндагулов А.Х. – М., 1990. – 476 с.

УДК 347.734

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Оксинь В.Ю.,

здобувач кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

У статті на основі правової думки вчених у галузі адміністративного права та діючого законодавства опрацьовані та визначені основні принципи адміністративно-правового регулювання банківської системи, окреслено напрями розвитку цього виду діяльності в сучасній Україні. Автор зазначає, що загальними принципами адміністративного права, які застосовуються у сфері адміністративно-правового регулювання банківської системи, є: принцип верховенства права, законність, принцип зв'язаності публічної адміністрації законом і підконтрольності суду, принцип гласності (але в певних рамках), принцип відповідальності, принцип самостійності.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, об'єкт, банківська система, банки, легалізація, ліцензування, нагляд, принципи.

Oksin V.Y. / ПРИНЦИПЫ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ / Открытый международный университет развития человека «Украина», Украина

В статье на основе правовой мысли ученых в области административного права и действующего законодательства проработаны и определены основные принципы административно-правового регулирования банковской системы, намечены направления развития этого вида деятельности в современной Украине. Автор отмечает, что общими принципами административного права, применяемыми в сфере административно-правового регулирования банковской системы, являются: принцип верховенства права, законности, принцип связанности публичной администрации законом и подконтрольности суда, принцип гласности (но в определенных рамках), принцип ответственности, принцип самостоятельности.

Ключевые слова: административно-правовое регулирование, объект, банковская система, банки, легализация, лицензирование, надзор, принципы.

Oksin V.Y. / PRINCIPLES OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION BANKOVSKOY SYSTEM / Open international University of human development "Ukraine", Ukraine

In this article the author defines the modern principles of administrative and legal regulation of the banking system based on the theory of administrative law, current legislation and thoughts on this perspective of scientists.

The author analyzes the opinions of scientists to define guidelines. First, the author analyzes the concept of the Right in general, and then more touching principles of administrative and legal regulation of the banking system. Were also examined some aspects of classification principles of law.

In the text indicating that the principles important role in the regulation of the banking systems of today.

Regarding of the principles of administrative and legal regulation of banking system quite appropriate to note that they are the foundation of administrative and legal mechanism. The principles are the active center in the formation and development of an effective system of social relations, which consists in this field.

Principles of administrative and legal regulation of the banking system in a concentrated and assembled express an objective basis, which must establish in the field of modern banking. Principles of calling activity to ensure all public administration, to determine their orientation and the need for action and isolate the most essential features that contribute to finding optimal paths in the spectrum of public relations.

The article is based on current legislation and processed determining the basic principles of administrative and legal regulation of the banking system, outlines the directions of this activity in modern Ukraine.

The author notes that the general principles of administrative law applicable in the field of administrative and legal regulation of the banking system are: the rule of law, legality, principle of coherence of public administration and accountability to the law court, the principle of transparency (but within limits), the principle of responsibility, The principle of independence.

Key words: administrative regulation, the object, the banking system, the banks, legalization, licensing, supervision, principles.

Україна належить до Романо-Германської правової сім'ї, де принципам приділяється важлива увага, без них важко собі уявити будь-який вид діяльності. Це стосується й адміністративно-правового регулювання банківської системи.

До проблеми визначення принципів адміністративно-правового регулювання банківської системи зверталися

вчені Я.О. Берназюк, М.В. Старинський, Д.О. Гетманцев, С.М. Баранов-Мохорт, В.Г. Першин, С.В. Очкурченко, С.О. Ніцимна, А.Й. Іванський, О.В. Сударенко, Т.В. Мазур, А.Г. Пишний, С.І. Лучковська, І.А. Шамрай, О.П. Орлюк, О.М. Селезньова, Т.А. Латковська, Г.Ю. Шемшученко та ін. Однак безпосередньо предметом їхніх досліджень принципи адміністративно-право-

вого регулювання банківської системи не були, вони свої наукові пошуки зосереджували на більш загальних, спеціальних чи суміжних питаннях.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії адміністративного права, діючого законодавства та думок вчених із цієї проблематики визначити сучасні принципи адміністративно-правового регулювання банківської системи.

У словнику іншомовних слів принцип має два значення: 1) первоначало; те що лежить в основі певної теорії науки 2) внутрішнє переконання людини; основне правило поведінки [1, с. 547].

На думку А.С. Васильєва, важливу роль в організації суспільного життя, регулюванні поведінки людей і діяльності їх соціальних колективів відіграє право. А.С. Васильєв навіть визначає право як систему норм та принципів (правил поведінки) [2, с. 59]. Наголошуємо, що принципи відіграють неабияку роль в сучасному регулюванні банківської системи.

У найбільш загальному вигляді вчені-правознавці під принципами права розуміють керівні засади (ідеї), які визначають зміст і спрямованість правового регулювання суспільних відносин. Значення принципів права полягає в тому, що вони в стислому вигляді, концентровано відображають найсуттєвіші риси права, є його квінтесенцією, «обличчям» [3, с. 128].

Ми повністю поділяємо думку О. Надена стосовно того, що при відносній одноманітності поглядів на сутність правових принципів можна було б зробити висновок про те, що ця категорія належить до найбільш однозначних і безспірних у теорії права. Однак сутність правових категорій пов'язана не лише з визначенням, а й з установленням їх ознак, функціональним призначенням. А в цьому аспекті єдності поглядів щодо правових принципів немає. Так, в юридичній літературі стверджується, що за своїми ознаками принципи права бувають подвійного виду, поділяються на дві великі групи: принципи чинного права та інші правові принципи. Перші виступають як відправні положення (правила), що безпосередньо входять до змісту права. Вони представлені там як найважливіші норми, реально виражені й закріплені в них. Тому принципи, що включаються в дану групу, мають усі властивості правових норм, обов'язкові для учасників регульованих відносин; відступ від них розцінюється як порушення законності в державі. Інші правові принципи складають вихідні юридичні положення й ідеї, що не ввійшли до змісту чинного права, не зафіксовані в ньому і властивостями правового регулятора не наділені [4, с. 36].

Поділ принципів права на такі види хоча й відображає реальний стан речей, проте його практичне значення навряд чи є суттєвим. Якщо стояти на позиції пріоритетності принципів права щодо інших його норм, то очевидно, що незалежно від того, знайшов чи не знайшов принцип права своє безпосереднє закріплення в тексті нормативно-правового акта, він повинен безумовно враховуватися і впливати на правове регулювання відповідних відносин. Незалежно від форми вираження у праві (тобто пряме безпосереднє текстуальне закріплення в одній нормі права чи «розчиненість» у низці норм права) правові принципи в силу такого правового закріплення стають вираженням державної волі, набувають характеру загальнообов'язкових вимог, дотримання яких забезпечується державою. Правові принципи існують незалежно від того, отримали вони нормативне закріплення чи ні. Сформовані часом і традиціями в рамках конкретних правових систем, вони безвідносно до форми їх закріплення не тільки регулюють поведінку суб'єктів права, а й упорядковують нормативний матеріал конкретних галузей права. У своїх творах О. Наден акцентує увагу на тому, що, ведучи мову про принципи права, маємо на увазі як ті, що прямо безпосередньо текстуально закріплені в окремих право-

вих нормах, так і ті, які «розчинені» в їх змісті [4, с. 36].

Н.П. Христиненко у своїх працях слушно зазначає, що основні ознаки, притаманні адміністративному праву України, пов'язані з його принципами, на яких здійснюється правове регулювання виконавчої діяльності держави. Принципи відображають особливості й тенденції формування та функціонування адміністративного законодавства України та його норм [5, с. 110].

На погляд Н.П. Христиненка, значення принципів права полягає в тому, що в них відображені найхарактерніші демократичні риси й загальна спрямованість права та його найважливіших інститутів, у зв'язку з чим вони дають можливість пізнати суть усіх галузей права, їх суспільний характер, а також окремих інститутів [5, с. 111].

Звертаючись до розуміння принципів адміністративного права, Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, В.В. Зуй зазначають, що це вихідні, об'єктивно зумовлені основоположні засади, відповідно до яких формуються й функціонують система та зміст цієї галузі права. Подібне визначення не претендує на всебічність. Однак, як вбачається, воно в цілому правильно орієнтує законодавця, підкреслює те найважливіше, що він зобов'язаний враховувати при створенні соціально справедливого адміністративного права. Головним тут, як випливає із цього плумачення, є нерозривна єдність суб'єктивного й об'єктивного, усвідомлення, що принципи виникають не на пустому місці і вбирають у себе все, що формувалося протягом багатьох століть, включаючи нинішній етап їх розвитку [6, с. 33].

Російський вчений в галузі адміністративного права А.П. Коренев вважає, що в структуру механізму входять не тільки норми адміністративного права, а і його принципи, що об'єктивно виражені в законах, указах Президента й інших нормативних актах [7, с. 42].

Спрямовуючи свої погляди на розуміння принципів адміністративного права та досліджуючи дещо суміжну з нашою проблематику, Ю.П. Битяк доречно зазначає, що це вихідні, об'єктивно зумовлені основоположні засади, відповідно до яких формується й функціонує система та зміст цієї галузі права [8, с. 29].

На слушний погляд Н.П. Христиненка, принципи адміністративного права вказують на основні риси, сутнісні характеристики, зміст і призначення всієї галузі адміністративного права. Вони впливають або з окремих правових норм, або формулюються на основні групи норм даної галузі права і пов'язані з іншими принципами, що регулюють суспільну поведінку людей. Існує сукупність різних принципів, котрі стають своєрідною перехідною площиною від права до норм етики й моралі в діяльності державних органів, площиною, яка з'єднує різні прояви суспільної свідомості з приписами права [9, с. 110].

У Законі України «Про банки і банківську діяльність» встановлюються напрями адміністративної діяльності спеціальної публічної адміністрації щодо забезпечення діяльності банківської системи: державна реєстрація банків; здійснення державного регулювання діяльності банків в адміністративній формі; здійснення банківського нагляду, метою якого є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках; встановлення деяких адміністративних вимог щодо відносин банків із клієнтами, а саме права клієнта на інформацію, гарантування вкладів фізичних осіб; обов'язки банку щодо збереження банківської таємниці; діяльність із питань запобігання легалізації грошей, набуття злочинним шляхом; забезпечення виконання зобов'язання подавати Національному банку України фінансову і статистичну звітність щодо роботи банку, його операцій, ліквідності, платоспроможності з метою оцінки його фінансового стану; адміністративні процедури здійснення перевірки банків на місцях інспекторами чи аудиторами, призначеними НБУ; застосування заходів адміністративного впливу до

банків, зокрема: скликання загальних зборів, спостережної ради, правління банку для прийняття програми його фінансового оздоровлення; застосування заходів адміністративного примусу до банків: накладення штрафів; примусова реорганізація банку; призначення тимчасової адміністрації; примусова ліквідація банків; адміністративні процедури оскарження рішень НБУ [10].

Основним суб'єктом адміністративно-правового регулювання банківської системи є Національний банк України. Він є особливим державним органом, якому притаманні владні повноваження (функції владарювання); водночас його можна назвати лише носієм виконавчої влади, оскільки він здійснює адміністративно-правове регулювання шляхом використання певних повноважень органів виконавчої влади, владно-розпорядчі повноваження НБУ може здійснювати лише в межах владних контурів виконавчої гілки влади. Разом із тим НБУ притаманний позасистемний статус стосовно цієї гілки влади відповідно до Маастрихтських угод країн-членів Європейського Союзу.

М.В. Старинський визначив, що особливістю адміністративно-деліктних відносин у сфері банківської діяльності є: а) їх суб'єктний склад – Національний банк України як єдиний уповноважений державною владою орган, наділений правом застосування в адміністративному порядку заходів впливу за порушення чинного банківського законодавства та нормативно-правових актів Національного банку

України, та банківські установи; б) специфічні підстави застосування заходів впливу (в тому числі делікти); в) застосування заходів впливу за порушення банківського законодавства є складовою банківського нагляду [11].

Стосовно значення принципів адміністративно-правового регулювання банківської системи доречно зауважити, що вони є фундаментом адміністративно-правового механізму, виступають активним центром у формуванні та розвитку ефективної системи суспільних відносин, яка складається в цій сфері.

Принципи адміністративно-правового регулювання банківської системи в концентрованому і зібраному вигляді виражають об'єктивну основу, яку необхідно утвердити в сучасній сфері банківської діяльності, забезпечити діяльність усіх органів публічної адміністрації, визначити їх спрямованість і необхідність діяти, а також виокремити найсуттєвіші риси, які сприятимуть пошуку оптимальних шляхів у цьому спектрі суспільних відносин.

Виходячи із зазначених позицій, а також враховуючи окреслений вище нормативний та науковий матеріал аналізованої нами сфери, слід зазначити, що загальними принципами адміністративного права, які застосовуються у сфері адміністративно-правового регулювання банківської системи, є: принцип верховенства права, законність, принцип зв'язаності публічної адміністрації законом і підконтрольності суду, принцип гласності (але в певних рамках), принцип відповідальності, принцип самостійності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник іншомовних слів: / [Р.В. Чаговець, Г.В. Самсонов, А.М. Шлепаков, В.Ф. Пересипкін та ін.]; гол. ред. член-кореспондент АН УРСР О.С. Мельничук – К. Київська книжкова фабрика, 1975. – 775 с.
2. Основы государства и права Украины в вопросах и ответах: учебное пособие / [А.С. Васильев, Л.М. Зилковская, В.В. Иванов и др.] руководитель авторского коллектива А.С. Васильев. – Харьков ООО «Одиссей», 2000. – 416 с.
3. Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / [укладачі Ю.С. Шемшученко, М.П. Зюблук, В.П. Горбатенко та ін.]. – К.: Видавництво «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана. – Т. 5: П – С., 2003 – 736 с.
4. Наден О. Загальні принципи кримінально-правового регулювання / О. Наден // Право України – 2006. – № 7. – С. 35-42.
5. Христиненко Н.П. Сутність та значення принципу зв'язаності публічної адміністрації правовим законом / Н.П. Христиненко // Політико-правові реформи та становлення громадського суспільства в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Херсон, 21 вересня 2013 р.). – Херсон, 2013. – С. 110-113.
6. Адміністративне право: підручник / [Ю.П. Битяк (кер. авторського колективу), В.М. Гаращук, В.В. Богущкий та ін.]; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. – [2-ге вид., переробл. та допов.] – Х.: Право, 2013. – 656 с.
7. Коренев А.П. Административное право России: [учебник в 3 частях] / А.П. Коренев. – М.: МЮИ МВД России, Издательство Щит – М. – Часть 1. – 1999. – 280 с.
8. Адміністративне право України: підручник / [Битяк Ю.П., Гаращук В.Т., Дьяченко О.В. та ін.]; за ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
9. Янчук О.Ю. Судова експертиза в адміністративному судочинстві / О.Ю. Янчук // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – № 2(15). – С. 145-150.
10. Закон України «Про банки і банківську діяльність» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 5-6, ст.30.
11. Старинський М.В. Порівняльне банківське право / М.В. Старинський; Національний банк України, Українська академія банківської справи. Юридичний факультет. – Суми: ВВП "Мрія-1" ЛТД, 2004. – 168 с.